

Михеєва Тамара

доктор філософії в галузі педагогіки,
доцент кафедри філологічних та природничих дисциплін,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

tamaramiheeva86@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІЇ

***Анотація.** У статті досліджено підходи до формування професійних компетентностей магістрів психології у відповідності до вимог сучасної вищої освіти України та міжнародних стандартів. Обґрунтовано важливість підготовки висококваліфікованих фахівців, які здатні працювати в динамічному соціально-економічному середовищі, де особливу роль відіграє поєднання теоретичних знань і практичних навичок. Основною метою дослідження є теоретичний аналіз Стандарту вищої освіти за спеціальністю «Психологія» для магістрів та рекомендацій Європейської Федерації асоціацій психологів (EFPA) щодо європейської сертифікації (EuroPsy), з акцентом на визначення ключових фахових компетентностей у магістрів практичної психології.*

***Ключові слова:** магістри психології, міждисциплінарна освіта, позааудиторна діяльність, саморозвиток, фахові компетентності.*

***Annotation.** The article investigates approaches to the formation of professional competencies of masters of psychology in accordance with the requirements of modern higher education in Ukraine and international standards. The importance of training highly qualified specialists who are able to work in a dynamic socio-economic environment, where a combination of theoretical knowledge and practical*

skills plays a special role, is substantiated. The main purpose of the study is to theoretically analyze the Standard of Higher Education in Psychology for Masters and the recommendations of the European Federation of Psychology Associations (EFPA) for European Certification (EuroPsy), with an emphasis on identifying key professional competencies for masters of practical psychology.

Key words: *masters of psychology, interdisciplinary education, extracurricular activities, self-development, professional competencies.*

Вступ. Сучасна система вищої освіти в Україні та світі спрямована на підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних успішно вирішувати професійні завдання в умовах динамічного соціального, економічного та наукового середовища. Магістерська підготовка психологів займає особливе місце, оскільки вона передбачає формування не тільки теоретичних знань, але й практичних навичок, необхідних для роботи з людьми. Фахові (професійні) компетентності, що формуються у магістрів психології, є ключовим чинником їхнього професійного успіху.

Т. Григоренко, досліджуючи формування професійних компетентностей у психологів у процесі навчання, пропонує таке визначення професійної компетентності: «професійна компетентність – це інтегрована властивість особистості, що володіє комплексом професійно-значущих якостей, має високий рівень науково-теоретичної й практичної підготовки та ефективної взаємодії у процесі співпраці на основі застосування сучасних технологій для досягнення високих результатів» [1]. Водночас, дослідниця зазначає, що вивчення психологічних дисциплін базується на таких принципах: наступності, науковості, інтегративності знань та модульності міждисциплінарних інтегративних курсів, системності, професійно-педагогічної спрямованості, єдності раціонального й емоційного, гуманізації й гуманітаризації, єдності предметно-орієнтованого й особистісно-орієнтованого вивчення психології, єдності емпіричного та теоретичного знання, наочності, доступності, активності в навчанні, самостійності, творчості й професійно-педагогічної спрямованості,

діагностико-аналітичного підходу, професійно-педагогічної значущості знань і професійної компетентності, орієнтації на самопізнання та саморозвиток особистості, зв'язку вивчення психології з життям і практикою [1].

Мета статті полягає у теоретичному аналізі Стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти [2], Положення EFPA (Європейської Федерації асоціацій психологів) про EuroPsy (європейська система сертифікації психологів) [3].

Завдання дослідження – обґрунтувати необхідність формування спеціальних (фахових) компетентностей у магістрів психології, що представлені в Освітньо-професійній програмі «Практична психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти Національного авіаційного університету.

У ході нашого дослідження були використані такі **методи** як науковий аналіз, систематизація, узагальнення, порівняння.

Результати дослідження. Відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти [2] та з урахуванням пропозицій стейкхолдерів і рекомендацій EuroPsy, робочою групою кафедри педагогіки та психології професійної освіти Національного авіаційного університету було розроблено Освітньо-професійну програму (ОПП) «Практична психологія» другого (магістерського) рівня спеціальності 053 Психологія [4].

Згідно ОПП, *здобувачі освітнього ступеня Магістр впродовж навчання мають оволодіти наступними спеціальними (фаховими) компетентностями:*

- здатністю здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та/або практики;
- здатністю самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості;

- здатністю обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності;
- здатністю здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік;
- здатністю організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології;
- здатністю ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах;
- здатністю приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
- здатністю оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію;
- здатністю дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями;
- здатністю розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях;
- готовністю до пошуку інноваційних шляхів підвищення ефективності психологічної культури в цілому та психологічного захисту населення зокрема;
- здатністю використовувати методи психологічної допомоги особам які знаходяться в кризовій ситуації та /або постраждали від катастроф, зокрема в авіаційній галузі;
- здатністю застосовувати сучасні методи для розробки програм психологічного супроводу, психологічної реабілітації;
- здатністю до професійного самовдосконалення, самоосвіти та саморозвитку [4].

Дискусія. Навчальні програми, що використовуються в сучасних університетах різних країн, передбачають значний обсяг позааудиторної діяльності студентів. Така діяльність включає підготовку до занять, що

проводяться в аудиторіях чи лабораторіях, а також індивідуальну роботу, яку студенти виконують для консультацій або складання заліків.

Відтак, позааудиторна діяльність здобувачів охоплює такі види самостійної роботи:

- підготовка до лекцій і практичних занять, що полягає в самостійному опрацюванні студентами навчальних матеріалів (підручників, наукових статей, додаткової літератури), щоб бути готовими до активного обговорення тем під час занять;

- лабораторні дослідження та підготовка звітів передбачає вивчення студентами інструкцій до лабораторних робіт, ознайомлення з методами дослідження, що використовуються в лабораторії, та підготовку до виконання практичних завдань;

- самостійне виконання домашніх завдань і проєктів спрямоване на поглиблене розуміння навчальної дисципліни та передбачає роботу над проєктами, аналітичними завданнями, презентаціями або есе, що розвиває у здобувачів навички самостійної роботи й аналітичного мислення;

- підготовка до заліків та іспитів допомагає здобувачам ефективніше засвоїти знання та підготуватися до підсумкових атестацій.

Відповідно до сучасних вимог підготовки майбутніх психологів, дослідником Ю.В. Вінтюком було розроблено програму позааудиторної діяльності, що передбачає наступні види активності:

- ознайомлення з науковими журналами в галузі психології та матеріалами наукових конференцій;

- перегляд психологічних телепередач та кінофільмів;

- вивчення художньої літератури психологічного спрямування, а також зацікавленість темою сновидінь та їх інтерпретації;

- освоєння навичок планування і проведення наукових досліджень, а також розробку програм саморозвитку;

- спостереження за власними думками, самопізнання, оволодіння техніками медитації чи аутотренінгу;

- написання особистих листів для саморефлексії, дослідження внутрішнього світу людини;
- зацікавленість до психології вивчення іноземних мов, вивчення логіки та її практичне застосування;
- практика тестування та апробації психологічних методик, спостереження за психічними явищами та поведінкою людей;
- оволодіння навичками написання відгуків, рецензій, доповідей та тез, а також засвоєння методів наукового аргументування;
- вивчення процедури психологічного аналізу та ознайомлення з діяльністю психологів і професійних психологічних організацій [5].

На нашу думку, така програма сприятиме всебічному розвитку майбутніх психологів і слугуватиме підготовкою до роботи в професійній сфері.

Kois, L., King, C., LaDuke, C., & Cook, A. досліджували питання розвитку лідерських навичок у студентів психології, аргументуючи, що лідерські компетентності є важливим компонентом їхньої професійної підготовки. Автори зазначили, що хоча традиційно в освіті психологів зосереджено увагу на клінічних і дослідницьких навичках, лідерські якості, такі як здатність працювати в мультикультурних і міждисциплінарних командах, навички наставництва, а також професійне управління і комунікація, можуть значно підвищити професіоналізм студентів і їхню готовність до роботи у складному соціальному середовищі [6].

Професійна підготовка психологів охоплює широкий спектр аспектів: курсові роботи, клінічна практика, дослідження, викладацька діяльність і професійний розвиток. Важливою, але часто недооціненою складовою цього процесу, є розвиток лідерських навичок у майбутніх магістрів психології, що може суттєво покращити їх професійну підготовку в цілому.

L. Kois, C. King, C. LaDuke, A. Cook розглянули важливі аспекти студентського лідерства, такі як наставництво і мультикультурна різноманітність, а також запропонували рекомендації для сприяння розвитку лідерських навичок у студентів психології, зокрема приклади реалізації цих

рекомендацій на різних рівнях підготовки – від аспірантури до докторантури; характеризували методи оцінки лідерських досягнень. Запропоновані авторами рекомендації мають широкий діапазон застосування і можуть сприяти розвитку лідерських якостей у студентів інших галузей психології, наприклад, в експериментальних програмах навчання [6].

Згідно європейської системи сертифікації психологів (EuroPsy), яку було засновано Європейською Федерацією асоціацій психологів (EFPA), особи, які здобувають освітній ступінь магістра в галузі психології, мають набути відповідних знань і навичок, перелік яких ми представили в таблиці. 1.

Таблиця 1

**Перелік знань і навичок, якими мають оволодіти магістри
в галузі психології (згідно EuroPsy [3])**

Зміст	Знання	Навички
Пояснювальні теорії (наприклад, теорії навчання, теорії когнітивної архітектури, передова теорія особистості)	Орієнтація на пояснювальні теорії роботи та психології організацій та/чи психології навчання та/чи клінічної психології та/чи психологія субдисциплін. Наприклад, теорії продуктивності праці, теорії локалізованого пізнання, теорії лідерства, теорії розладів особистості	Оволодіння навичками із застосування вищезазначених пояснювальних теорій для оцінювання в польових (або прикладних) умовах. Наприклад, навчання аналізу помилок, оцінка порушень в навчанні.
Технологічні теорії (Наприклад, психометричні теорії, теорія оцінки EEG)	Орієнтація на технологічні теорії роботи та психології організацій та/чи психології навчання та/чи клінічної психології та/чи психологія субдисциплін. Наприклад, теорія аналізу роботи, аналіз потреб у навчанні, теорії консультування та психотерапії.	Оволодіння навичками із застосування вищезазначених технологічних теорій під час дослідження/лабораторних умов. Наприклад, навчання проектуванню систем оцінки ефективності, проектуванню навчальної системи, розробці терапевтичного плану, психотерапії.
Методологія	Проектування сучасного дослідження. Базова та розширена багатовимірна статистика, включаючи ANOVA Множинний регресійний аналіз, багатофакторний аналіз Проектування кількісного дослідження, включаючи розширене інтерв'ю та використовуючи опитувальники, кількісний аналіз даних.	Оволодіння навичками застосування базової та багатовимірної статистики.
Етика	Знання етичних принципів та їх застосування.	Оволодіння навичками застосування етичних принципів та етичного коду в професійній практиці.
Академічні та загально професійні уміння		Оволодіння навичками формування звітів та написання статей Освоєння навичок проведення професійного інтерв'ю.

Водночас, в Положенні EFPA про EuroPsy наведено перелік первинних компетентностей психолога, а саме:

- 1) взаємодіяти з клієнтом для визначення цілей втручання або послуги, яка надаватиметься;
- 2) встановлювати характерні особливості особистості, групи, організації, закладу за допомогою відповідних методів;
- 3) розробляти та адаптувати втручання, послугу або продукт на базі психологічної теорії та методів для використання психологами або клієнтами;
- 4) розробляти план втручання відповідно до запиту клієнта;
- 5) здійснювати вибір методик та застосовувати їх відповідно до плану оцінювання та умов надання послуги;
- 6) надавати клієнтам інформацію, що дозволить задовольнити їх потреби та очікування.

Висновки. Результати дослідження свідчать, що сучасна магістерська підготовка психологів вимагає поєднання теоретичних знань і практичних навичок, що є критичними для успішної професійної діяльності у швидкозмінному соціальному середовищі. Запропонована Освітньо-професійна програма (ОПП) «Практична психологія» Національного авіаційного університету, розроблена відповідно до стандартів вищої освіти України і рекомендацій EuroPsy, забезпечує формування комплексу фахових компетентностей, необхідних для ефективної діяльності магістрів у сфері психології.

Ключові компетентності охоплюють здатність до науково-дослідницької роботи, практичної психологічної діяльності, ефективної міжособистісної взаємодії, дотримання етичних норм та професійного саморозвитку. Важливою складовою підготовки є також позааудиторна діяльність, що сприяє самостійній роботі, розвитку критичного мислення та індивідуального вдосконалення.

Таким чином, ОПП «Практична психологія» забезпечує підготовку фахівців, здатних адаптуватися до нових викликів професії, сприяти

підвищенню психологічної культури суспільства та надавати ефективну допомогу клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Григоренко Т.В. Формування професійних компетентностей у психолога (спеціального, клінічного) у процесі навчання: дисертація на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії 016 – Спеціальна освіта. 2021. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/Doctor_filosofii/Diser/Grigorenko_1304.pdf (дата звернення: 16.10.2024).

2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 564. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/053-psikhologiya-mag.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).

3. EuroPsy. Європейський сертифікат з психології. Положення EFPA про EuroPsy з додатками. URL: https://www.europsy.npa-ua.org/files/ugd/86d9b8_e0f3e42741204b668dc801b8cbe77a38.pdf (дата звернення: 16.10.2024).

4. Освітньо-професійна програма «Практична психологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти Національного авіаційного університету. URL: <https://pppo.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2023/05/OPP-Praktychna-psykholohiia-OS-MAHISTR.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).

5. Вінтюк Ю.В. (2022). Особливості формування професійної компетентності майбутніх фахових психологів у процесі позааудиторної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2022. № 30(3). С. 132 - 151. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v30i3.1231>

6. Kois, L., King, C., LaDuke, C., & Cook, A. Cultivating student leadership in professional psychology. *Training and Education in Professional Psychology*. 2016.

№ 10(1). P. 29 - 36. <https://doi.org/10.1037/tep0000100> URL:
<https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Ftep0000100> (дата звернення:
16.10.2024).